

nelepo moraliziranje. Toda, dasi je morala te drame Tolstega očitna in dasi umetnik tendence prav nič ne zakriva, ga je vendar njegova genialna nadarjenost obvarovala pretiravanja. To je svoboda velikih duhov, ki ne pazijo na zakone, ampak si jih postavljajo sami. — Samostojnost Tolstega se kaže tudi v razvoju drame. Zdi se, kakor bi bil umetnik nalašč prezrl vsa pravila ter delal po lastnih postavah, ki jih narekuje le velika želja po dobroti in čisti resnici. Koliko moč pa ima tako samoraslo delo umetnika-genija, ve samo tisti, kdor je videl „Moč teme“ v dobrem gledališču.

Prevod g. Minke Govékarjeve je boljši, kot njen uvod.
A. S.

Spomini. — Spisal dr. Jos. Vošnjak. — Izdala Slovenska Matica. Drugi zvezek od l. 1868 — 1873. V Ljubljani. Tiskal Dragotin Hribar. — Memoire pisati ni lahka naloga. Kdor jej hoče biti kos, treba, da je proučil do dna dobo onega časa, ki ga opisuje, ter da je dobro proučil samega sebe z vsemi svojimi vrlinami in slabostmi. Komur nedostaje teh dveh sil, pisal bo lahko tudi spomine, pri katerih si pa ne bo stekel pri svojih rojakih nobenega posebnega spomina. — Ako bi presojali po označenem merilu dr. Vošnjakove spomine, ne bi našli v njih, česar bi pričakovali. Spomini, ki nam jih dr. Vošnjak opisuje, pa nimajo namena, podati čitatelju na podlagi kritiško zbranega gradiva točno sodbo o pomenu opisane dobe in o njegovem osebnem delovanju, marveč nudijo le mnogo bolj ali manj važnega gradiva poznejšemu pisatelju o kulturnih razmerah označene dobe. Sans rime et raison nam pisatelj meče na papir najraznejše dogodke, kakor mu pridejo na misel in kakor o njih poročajo časniki tistih let. Splošno se pisatelj drži kronologiškega reda po posameznih letih, mnogokrat pa se oddalji od tega reda. Zato nam o kakem predmetu razpravlja na petero ali še več raznih mestih, tako da si človek ne more napraviti jasnega pojma ter mora s trudom po knjigi brez potrebe raztreseno gradivo šele zbrati, ako hoče o vsej stvari biti dobro poučen.

V tem oddelku nam pisatelj opisuje dobo slovenskih taborov, dobo, ko se je zbudil naš narod iz politiške in narodne letargije, a opisuje nam to dobo idealnega navdušenja jako prozaično. Značilna je ta doba tudi zato, ker so se voditelji narodovi začeli deliti v dva tabora, kar se je kazalo pri Slov. Matici in v tem, da se je poleg „Novic“ ustanovil še „Slovenski Narod“ kot politiški list. Dasi je bil dr. Vošnjak vedno na mladoslovenski strani, mora se mu priznati, da se v svojih spominih trudi te kočljive, bolj osebne razmere opisovati splošno še precej objektivno, vendar ga je tu intam strankarska vis inertiae tudi zavedla s tega pota. Tako napako najdemo na straneh 267 in 268, kjer pripoveduje o dogodkih l. 1873. in omeni, da je škof Vidmar resigniral na ljubljansko škofijsko stolico, ter dostavi: „Upali smo, da se bo imenoval za škofa stolni prošt dr. J. Pogačar, ki se je pa nekaterim duhovskim krogom zdel sumljiv kot jožefinec. Prihodnje leto je bil imenovan kanonik Gogala, ki pa ni zasedel škofovskega sedeža, ker je poprej umrl. In potem šele je bil dr. Pogačar na vrsti.“ — Dr. Gogala je bil onega leta profesor veronauka na ljubljanski gimnaziji in je bil šele po dr. Pogačarjevi smrti, torej deset let pozneje, imenovan ljubljanskim škofom. Takih gorostasnih pomot sicer v knjigi ni mnogo, vendar pa žal že nekatere

zadoščajo, da vzbujajo v čitatelju dvome o verodostojnosti knjige. —

Sicer nam pa dr. Vošnjakova knjiga podaja marsikatero črtice, važne za opisano dobo, ki bi se bile sicer gotovo pozabile. Znanci iz polpreteklega časa nastopajo v spominih, med temi tudi bolj znani pisatelji, za katerih podrobni životopis se tudi v teh spominih najde kaka zanimiva drobtina. — Želeti bi pa bilo vsekako, da bi prihodnji zvezki teh spominov, ako jih dr. Vošnjak še kaj napiše, bili napisani ali vsaj urejeni bolj kritiško in bolj pregledno, kakor to služi velezanimiva doba, katero je preživel pisatelj.

A. Kalan.

Zabavna knjižnica. Izdala Slovenska Matica. XVIII. zvezek. Uredil Josip Kostanjevec. Ljubljana. 1906. Str. 172. — V tej zbirki ima Kostanjevec dve noveli: „Povest o literatu“ in „Obsojena“. Povest o literatu je taka, kot so po večini vse naše novejši povesti. Junak je nesrečen literat s „čistimi mislimi in lepo dušo“, ki ga svet ravno zato ne mara. Kot literat je že spočet v materinem telesu in zato se mora „vse izvršiti tako, kakor je zapisano“. Zapisano mu je, da bo nesrečen v ljubezni, nesrečen v službi, nesrečen kot literat, nesrečen v smrti. To je eden najmlajših sinov tiste nepojmljive literarne družine, ki se redi in živi dolgo življenje v naših novejših povestih, novelah in noveletah. Okoli nesrečnega literata Ivana Leskovca se vrsté potem druge osebe, ki prihajajo in se srečujejo „nenadoma in čez dolgo“ ter odhajajo „naglo in nemudoma“. To so osebe, katerih glavni znak je, da nimajo nobene lastne osebnosti, ker so le slabe kopije tistih literarnih tipov, ki jih je vpeljal pri nas Cankar. Njih ne karakterizirajo niti živa dejanja, niti lastne misli, niti resnična čuvstva. Namesto vsega tega ti literarni junaki govoré, veliko pripovedujejo v lepih, navadno tujih besedah, ki hočejo biti včasih tudi sarkastične. Takrat zavihiti Kostanjevec bič po „priznanih“ literatih, kar je pa malo originalno in nekoliko dolgočasno, ker so drugi že krepkeje bičali „priznane“ in rodoljube. — Da imajo glavne vloge v naših sedanjih povestih same literarne osebnosti, je znamenje nazadovanja, umetniške paralize. Nismo še imeli velike umetnosti, ki obsega vse življenje, makrokosmos in mikrokosmos, ki je vzrastla iz življenja in je nastala zanj. Take umetnosti še nismo imeli, to je grenko; a bolj žalostno je, da se nam niti ne obeta, da se ji niti oddaleč ne skušamo bližati, ker imamo premalo smisla za resno estetsko izobrazbo in za resno umetniško delo. Lepe besede ne nadomeščujejo poezije in nebroj stereotipnih primer, ki moré s svojo enoličnostjo in nenaravnostjo, je že zelo dolgočasen. — Mi bi le iz vsega srca želeli, da se nikjer več ne srečamo niti z Ivanom Leskovcem, niti z njegovo usodo.

„Obsojena“ ima nekoliko preveč obrabljen sujet. Oče ponaredi menico, zalo prisili hčer v zakon in ona je nesrečna. Ta povest je znana od drugod, znana pa tudi iz Kostanjeveca samega. Tudi ne obdeluje večnih problemov človeške duše, ki so jih obdelovali Goethe ali Jbsen ali Tolstoj in ki so v svoji davni starosti vedno novi in lepi; Kostanjevec se zadovolji rajši s tem, da pove primerno dolgo povest, čeprav precej staro in nekoliko dolgočasno.

Milan Pugelj: „Anina prva ljubezen“ in „Diletant“. Novela mora biti kratka in zanimiva;

zato je treba zanjo velike umetniške moči. Presenetiti nas mora razvoj dejanja, iznenaditi konec in vsak stavek posebej. V Pugljevih novelah pa je premalo dejanja, preveč neresničnih besed in konec je medel in neverjeten. Pisatelj je mlad, zdaj se mu razvija sila. Zato naj se veliko uči pri klasiških novelistih in se moško otrese gostobesedne moderne manire.

Ivan Cankar je izpopolnil „Življenje in smrt Petra Novljana“ ter „Poslednje dneve Štefana Poljanca“ z letošnjo „Smrtjo in pogrebom Jakoba Nesreče“. Jakob Nesreča je stari Cankarjev junak, ki hodi pod raznimi imeni kakor večni Jud po vseh njegovih daljših povestih. To je zavrženec, ki mu je zapisano prokletstvo na čelu od njegovega rojstva in ki mu je to prokletstvo blagoslov, ker je on radi njega izmed vseh pravičnih ljudi najmanj pravičen. Cankar neprestano dokazuje to tezo, tako da bi bila njegova povest stara in dolgočasna, ko bi je ne znal odevati v vedno nove forme. Tako je tudi v „Smrti in pogrebu Jakoba Nesreče“ izpolnil razdaljo med „nekrščanskim“ rojstvom in „nekrščansko“ smrtjo junakovo z obilico duhovito izbranih in duhovito obdelanih tipov zavržencev, ki jih veže v življenju in celo po smrti neka mistiška vez sorodstva in ljubezni ter bratstvo v bridkosti. In ta vez je močna, ker je velika njihova bridkost, ki so jo okusili v življenju. „Življenje“ je Cankarju brutalno in umazano, zato ga prezira; toda vsled tega preziranja trpi njegova povest, ki se izgubi v megli in nejasnosti, kjer nima nobena oseba določnih obrisov in se meša resnično življenje s sanjami.

C. Golar je spisal daljšo povest „Tesar Aleš“ v tonu povesti za ljudstvo. Navadno, malce naivno pripovedovanje nesrečne ljubezenske zgodbe z žalostnim koncem.

Zbornik. Na svetlo daje Slovenska Matica. VIII. zvezek. Uredil L. Pintar. Ljubljana 1906. — V Zborniku so zastopani: dr. Fran Ilesič, L. Pintar, dr. Ivan Žmavc, Avgust Žigon, J. K. Podgorjanski, Andrej Fekonja, dr. Janko Šlebinger in P. pl. Radics. Oceno objavimo prihodnjič.

Hrvatska knjižnica. Izdaja Matica Slovenska. I. zvezek. Uredil dr. Fran Ilesič. Ljubljana 1906. Str. 104. — Dr. Ilesič je razdelil letošnjo hrvaško knjigo naše Matice v dva dela: v ilirsko in v novo dobo. Pravzaprav je pa cela tvarina izbrana pod vtiskom ilirizma, v zavesti, da je treba iskati skupnih vezi s Hrvati. Zato obsega prvi del življenjepise ilirskih prvoboriteljev z njihovimi dolgimi pesmimi, ki kažejo več rodoljubja nego umetnosti. In drugi del — nova doba — nam kaže sedanji čas in sedanjo umetnost, v kolikor črpa svojo moč in svojo poezijo iz ilirizma, iz časov rodoljubne romantike, ali v kolikor slika teritorij ilirske ideje. — Pozdravili smo že v svojem listu zблиžanje Hrvatske

in Slovenske Matice in zato nam je tudi tendenca te Ilesičeve zbirke simpatična. Tako se bližamo realiziranju težen naše politike, ki stremi za političnim zjedinenjem slovenskih in hrvaških dežel, pripravljamo pa tudi skupni temelj, na katerem se trdneje dvigne naša intelektualna kultura.

Vendar pa se zdi, da bi se mogel najti drugi in boljši način, da dosežemo ta smoter. Prof. Ilesič se je lotil svojega dela kot literaren historik in samo kot literaren historik. Zato se mu je zdela tolike važnosti ilirska doba in zato je dal velikemu delu svoje knjige zgolj informativen značaj. Res je sicer, da je podlaga za razumevanje slovensko-hrvaške vzajemnosti razumevanje ilirske dobe in njenih teženj, res je pa tudi, da so se Matičini bravci dosedaj že lahko informirali o njej tudi brez Hrvatske knjižnice. Zato smo pričakovali, da nam poda Hrvatska knjižnica dozorele sadove hrvaške umetnosti, ki bi nam ne bila niti po vsebini. niti po jeziku bolj tuja nego so spisi v tej knjigi — a tega ni storila.

Prvi del knjige naredi s svojimi opombami („Čitaj dvakrat, prvič posebno radi jezika, drugič radi vsebine!“) popolnoma vtis hrvaške čitanke. — Dobro pa so v drugem delu nekatere črtice Šandora Gjalskega. Obdelal je romantični čas Ilircev s takim gorkim čuvstvom, da vname srca tudi v naši dobi. Pri nas je novejša literarna smer diskreditirala vse rodoljubje dodobra. Iz preperelih ilirskih trobojnic pa veje tisti omamljivi čar mladosti in velikega, nezapravljenega življenja, ki se nam majhnim ljudem toži po njem vse do groba. To je idealizem mladine, ki vidi vse cilje v bližnji bodočnosti, ki je pa nam tako grozno tuj, ker nam je vse premoženje skepsa in ironija. — „Uspomene na Sloveniju“, ki jih je napisal za Hrvatsko knjižnico Stjepan Radić, odbijajo po svoji neumetniški tendencijoznosti. Radić je prepotoval slovenske dežele kot dijak in proslavlja Slovence v teh svojih popotnih spominih kot vzor Hrvatom. Hrvati bodo morda brali spis z zanimanjem, nam pa se je težko ubraniti dobrohotnega nasmeha. Tako idealizirane slike slovenskega kmeta in slovenskega dekleta še nismo videli, kot nam jo je narisal Radić; če bi se pa kdaj zgodilo, da bi se prepričali o objektivnosti tega spisa, bi morali samo zahvaljevati Boga, ki nam je dal ta narod, in Radića, ki nam ga je odkril. Sicer pa bi Radić dobil sedaj mnogo hvaležnejše tvarine, ako hoče že učiti Hrvate s slovenskim vzgledom. — Istro zastopa v tej knjigi Vladimir Nator z odlomkom iz zgodovinskega romana „U pazinskem kaštelu“ in Rikard Katilinić-Jeretov z lepo črtico „Pod svećom“, Slavonijo pa Rudolfo Magjer z novelico „Strn“.

Pri učenju hrvaščine bo ta prvi zvezek Hrvatske knjižnice dobro služil, ker je prof. Ilesič poskrbel za obširno in natančno besedno razlago. Od drugega pa pričakujemo še veliko več. *Franc Bregar.*

